

ÖNELLENŐRZŐ KÉRDÉSSOR III.

A büntetőjogi felelősségre vonás
akadályai

Büntetőjog 1.

Igazságügyi igazgatási alapszak

1. A büntetőjogi felelősségre vonás akadályainak rendszere
Csemáné Váradi Erika – Görgényi Ilona – Gula József – Jacsó Judit – Lévay Miklós – Sántha Ferenc: Magyar büntetőjog. Általános rész. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2015. továbbiakban: Tankönyv – 65-66. oldal.

A Btk. rendszere:

A büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok (Btk. 15. §)

- a) a gyermekkor,*
- b) a kóros elmeállapot,*
- c) a kényszer és a fenyegetés,*
- d) a tévedés,*
- e) a jogos védelem,*
- f) a végszükség,*
- g) a jogszabály engedélye,*
- h) a törvényben meghatározott egyéb ok.*

A büntethetőséget megszüntető okok (25. §)

- a) az elkövető halála,*
- b) az elévülés,*
- c) a kegyelem,*
- d) a tevékeny megbánás,*
- e) a törvényben meghatározott egyéb ok.*

A büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai (30. §)

- a) a magánindítvány hiánya*
- b) a feljelentés hiánya.*

A büntetőjog-tudomány által kidolgozott rendszerezés:

a) Büntethetőséget kizáró okok

aa) Jogellenességet (társadalomra veszélyességet) kizáró okok

- a jogos védelem, a végszükség, a jogszabály engedélye,
- a megengedett kockázatvállalás, a hivatali, illetve hivatásbeli kötelesség teljesítése,
- a sértett beleegyezése, a fegyelmezési jog gyakorlása,
- a Btk. Különös Részében található

okok, bb) Az alannyá válást kizáró okok

- a gyermekkor, a kóros elmeállapot, a kényszer és

fenyegetés. cc) A bűnösséget kizáró okok

- a tévedés

b) Büntethetőséget megszüntető okok

- az elkövető halála, az elévülés, a kegyelem, a tevékeny megbánás,
- a törvényben meghatározott egyéb okok.

c) A büntetőeljárás lefolytatását kizáró okok

- a magánindítvány hiánya, a feljelentés hiánya, illetve büntethetőséghez szükséges egyéb jogcselekmények hiánya, a Btk. Különös Részében található okok.

2. Jellemezze a jogos védelmet megalapozó támadást!

Tankönyv 67-68. o.

- *emberi magatartás (tipikusan aktív, de elvileg nem kizárt a passzív mt. sem)*
- *jogtalan – fő szabály szerint egy bűncselekmény képében megjelenő erőszakos mt. (Nem feltétel, hogy a támadó büntethető is legyen. Nem hivatkozhat rá: kölcsönös, egyidejű támadás; támadás kiprovokálása esetén)*
- *a védekező vagy más személye, javai, illetve a közérdek elleni*
- *intézett vagy közvetlenül fenyegető*

3. Jellemezze a megtámadott által kifejtett védelmi cselekményt! *Tankönyv 68-69.*

o. A védelmi cselekmény

1. *egy bűncselekmény törvényi tényállását kimerítő magatartás, amely*
2. *a támadás elhárításához szükséges, és*
3. *addig tart, amíg a támadás folyik, illetve a támadással közvetlenül fenyegető helyzet fennáll.*

4. Mikor nyílik meg a jogos védelmi helyzet, és meddig tart?

Tankönyv 69. o.

A jogos védelmi helyzet a jogtalan támadás megindításával, illetve az ilyen támadással közvetlenül fenyegető helyzet létrejöttével nyílik meg, és addig tart, amíg a fenyegető helyzet fennáll, illetve a támadás folyik.

5. A kitérés kötelezettség kérdése a jogos védelem vonatkozásában.

Tankönyv 68. o.

Btk. 22. § (4) bek – a megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől. – Nincs ún. „menekülési kényszer”, nem szükséges büntetőjogi tényállásba nem ütköző elhárító magatartást választani még akkor sem, ha erre egyébként lenne lehetőség.

6. A védekező életének kioltására irányuló támadás speciális megítélése.

Konzultáció; Tankönyv 69. o.

Az ítélkezési gyakorlat által kimunkált elv szerint az élet elleni támadással szemben a védekezés szükséges mértéke nem léphető túl (azaz ilyen esetben még az sem tekinthető szükségtelennek, ha a védekező személy a támadó életének kioltásával hárítja el a támadást). (ld. 4/2013. Bje)

Az új Btk. emellett törvényi védelmet állít fel arra, hogy a törvényben meghatározott esetekben (Btk. 22. § (2) bek.) a jogtalan támadást (a támadó konkrét szándékától függetlenül) úgy kell tekinteni, mintha az a megtámadott élete ellen is irányult volna. Ezekben az esetekben a bíróságnak nem kell vizsgálnia a szükséges mérték kérdését.

A törvény úgy rendelkezik, hogy a személy ellen éjjel, fegyveresen, felfegyverkezve vagy csoportosan; lakásba éjjel, fegyveresen, felfegyverkezve vagy csoportosan történő jogtalan behatolással; valamint a lakáshoz tartozó bekerített helyre fegyveresen történő jogtalan behatolással megvalósuló jogtalan támadást úgy kell tekinteni, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna. A megtámadott ennek megfelelően választhatja meg a védekezés módját.

7. Az előzetes védekezés kérdése a jogos védelemmel összefüggésben *Konzultáció + Tankönyv 70. o.*

A megelőző jogos védelem akkor zárja ki a büntethetőséget, ha olyan jogtalan támadás megelőzésére irányul, amely a jövőben a védekező vagy más személye, illetve javai ellen irányul (tehát a jogtalan támadás a védelmi berendezés telepítésekor még nem áll fenn).

A Btk. szerint akkor legális a védelmi eszköz alkalmazása, ha

- 1. nem alkalmas az élet kioltására*
- 2. működésével kizárólag a jogtalan támadót érheti sérelem*
- 3. a sérelem elkerülése érdekében a védekező az adott helyzetben elvárható intézkedéseket megtette. (pl. felirat)*

8. A túllépés típusai a jogos védelem körében.

Tankönyv 70. o.

1. Az elhárítás szükséges mértékének túllépése

Ha az elkövetőnek lehetősége van egy (formailag jogellenes) enyhébb elhárítási módot választani, de ehelyett tudatosan dönt egy súlyosabb kimenetelű mellett (pl. a védekező a testi épségét veszélyeztető támadást már csupán könnyű testi sérülés okozásával is elháríthatta volna, de ehelyett a támadónak életveszélyt okozott), akkor felelősségre vonható. Ha azonban a szükséges mértéket ijedtségből vagy menthető felindulásból lépte túl, akkor a Btk. 22. § (3) bek. alapján mentesül a büntetőjogi felelősségre vonás alól.

2. időbeli túllépés

Akkor áll fenn, ha az elhárító tevékenység és az ezzel kapcsolatos kár, sérelem okozása a támadás megkezdése előtt, vagy annak befejezése után következik be. Az elkövető ún. időbeli túllépés esetén már nincs jogos védelmi helyzet, ezért a cselekményért a „védekező” személy felelősséggel tartozik. (A cselekmény minősítése élet kioltása esetén lehet erős felindulásban elkövetett emberölés, egyébként a korábban fennállt jogos védelmi helyzet ténye a büntetés kiszabása során enyhítő körülményként értékelhető.)

9. A végszükséget keletkeztető veszélyhelyzet jellemzői.

Tankönyv 71. o.

- 1. A veszélyhelyzetet előidézheti pl. természeti csapás, állat támadása, vagy olyan emberi magatartása, amely nem értékelhető jogtalan támadásként*
- 2. a veszély egyrészt közvetlen, vagyis azonnal kell számolni a kár vagy a sérelem bekövetkezésével, másrészt*
- 3. másként el nem hárítható, azaz a veszélyből történő menekülésre, illetve mentésre más eszköz nem áll rendelkezésre.*

10. A végszükségi arányosság jellemzői.

Tankönyv 71. o.

Legfeljebb akkora sérelmet lehet okozni, mint amelynek elhárítására a végszükségben cselekvő törekedett (de ha ijedtség, menthető felindulás miatt okoz nagyobb sérelmet, a Btk. 23. § (2) bek. alapján nem büntethető)

11. A jogos védelem és a végszükség elhatárolása

Konzultáció

JOGOS VÉDELEM	VÉGSZÜKSÉG
<i>Jogtalanság áll szemben joggal</i>	<i>Jog áll szemben joggal</i>
<i>Jogtalan emberi támadás keletkezteti</i>	<i>Veszélyhelyzet keletkezteti</i>
<i>Nem szükséges büntetőjogilag közömbös elhárítási módot választani (kitérés kötelezettség nincs)</i>	<i>Ha van rá lehetőség, büntetőjogilag közömbös elhárítási módot kell választani (másként el nem hárítható veszély)</i>

12. A sértett beleegyezésének jelentősége.

Konzultáció + Tankönyv 72-73. o.

Bizonyos feltételek mellett a sértett beleegyezése kizárhatja az ellene tanúsított cselekmény jogellenességét. Ezek a feltételek a következők:

- *a sértett beleegyezése olyan jogtárgyak ellen elkövetett bűncselekmények körében érvényesülhet, amelyek rendelkezése alatt állnak, (pl. élet kioltása esetén az elkövető nem mentesül – az aktív eutanázia emberölésnek minősül)*
- *a beleegyezést a cselekvőképes sértett adja a cselekmény elkövetése előtt vagy alatt,*
- *a beleegyezésnek valóságosnak, azaz komolynak, önkéntesnek és szabad akaratelhatározásból eredőnek kell lenni,*
- *a beleegyezés nem irányulhat valamely társadalomra káros célra.*

13. A gyermekkor, illetve általában az életkor jelentősége a büntetőjogban.

Konzultáció + Tankönyv 73-74 o.

Gyermekkor: *Fő szabály szerint nem büntethető az, aki a cselekmény elkövetésekor a 14. életévét még nem töltötte be, a 16. §-ban írt feltételek fennállása esetén azonban kivételesen a 12. évét betöltött személy felelősségre vonására is sor kerülhet (de velük szemben a Btk. 106. § (2) bek. értelmében csak intézkedés alkalmazható.)*

*A Btk. 105. §-a értelmében **fiatalkorú** az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem. Büntethető, de enyhébben, mint a felnőtt korú elkövető.*

Fiatal felnőtt – 18-21 év: *(a Btk. nem tartalmazza – bírói gyakorlat) enyhítő körülménynek számít a büntetékiszabás során*

Felnőtt korú – *aki a cselekmény elkövetésekor a 18. életévét már betöltötte. (általános jelleggel büntethetőek)*

Időskorú személy: *ált. a nyugdíjkorhatárt meghaladó életkor (bírói gyakorlat) – a büntetés kiszabása során enyhítő körülmény lehet*

14. A kóros elmeállapot típusai és lehetséges jogkövetkezményei.

Konzultáció + Tankönyv 74-75. o.

Az új Btk. – szemben az 1978. évi IV. törvény megoldásával – még példálózó jelleggel sem sorolja fel a kóros elmeállapot egyes formáit. A bírói gyakorlat szerint leggyakrabban előforduló típusai az alábbiak: elmebetegség, gyengeelméjűség, szellemi leépülés, tudatzavar, személyiségzavar.

A Btk 17. §-ának alkalmazása két lépcsőben történik.

1. A kóros elmeállapot kérdésében – (elmeorvos) szakértő dönt

2. A beszámítási képesség kérdésében – a bíróság

dönt Ha a kóros elmeállapot fennáll, és az

a) a beszámítási képességet kizárta => (1) bek. = nem büntethető

b) a beszámítási képességet korlátozta => (2) bek. = korlátlan enyhítés

c) a beszámítási képességet nem érinti => az általános szabályok szerint büntethető

15. Az ittas vagy bódult állapotban elkövetett bűncselekményekért való felelősség.

Konzultáció + Tankönyv 75-76. o.

Btk. 18. § A 17. § nem alkalmazható arra, aki a bűncselekményt önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban követi el.

Fő szabály szerint, ha az elkövető ittas (közönséges részegség) vagy bódult állapotban követi el a bűncselekményt, felelősségre vonható, kivéve, ha az ittas vagy bódult állapot nem önhibából ered, vagy az ittaság kóros eredetű (patológiás v. kóros részegség).

16. A fenyegetés büntetőjogi fogalma.

Tankönyv 76. o. + Btk. 459. § (1) bek. 7. pont: eltérő rendelkezés hiányában súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen.

17. A tévedés büntetőjogi megítélése.

Konzultáció + tankönyv 76-78. o.

A szándékosság tudati oldalának egyfajta fogyatékosága => nemtudás; hiányos tudás; rosszul tudás

1. jogban való tévedés – nem mentesít a felelősségre vonás alól

2. ténybeli tévedés (ha nincs tisztában az objektív tényállási elemekkel – de nem azok jogi fogalmával, hanem az életbeli tényekkel) – mentesülhet a felelősségre vonás alól

3. társadalomra veszélyességben való tévedés – ha alapos oka volt arra a feltevésre, hogy cselekménye a társadalomra nem veszélyes – mentesülhet a felelősségre vonás alól

18. Jellemezze a cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedést!

Tankönyv 78. o.

A cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedés: A szándékosság tudati oldalának részét képezi a cselekmény társadalomra veszélyességének a tudata. A cselekmény társadalomra veszélyességének a tudata fennáll, ha az elkövető tud a cselekmény jogellenességéről (vagyis arról, hogy az jogszabályba ütközik), vagy tisztában van a cselekmény veszélyes jellegével, vagy azt tudja, hogy a cselekmény erkölcsileg elítélendő. Ebből következik, hogy a társadalomra veszélyességben való tévedésre eredményesen csak az hivatkozhat, aki sem a jogellenességről, sem a veszélyességről, sem az erkölcsellenességről nem tudott. (Ritkán fordul elő, ilyen pl. a tévedés a hatóság téves felvilágosítására vagy téves jogértelmezésére vezethető vissza.)

19. Határozza meg a magánindítvány fogalmát!

Tankönyv – 78.o.

A magánindítvány a jogosult bármely olyan nyilatkozata, amely szerint az elkövető felelősségre vonását kívánja.

20. A magánindítványra üldözendő bűncselekmények típusai. Említsen példákat!

Konzultáció

+ Tankönyv 79.

o. 3 csoport:

1. a bcs. tárgyi súlya viszonylag kisebb, a jogalkotó álláspontja szerint célszerű a jogosultra bízni annak mérlegelését, hogy az őt ért sérelem mértékére figyelemmel kívánja-e az elkövető felelősségre vonását (pl. könnyű testi sértés alapesete, magánlaksértés, zaklatás, rágalmozás)

2. a sértett kímélete indokolja a magánindítványra történő üldözést (pl. a szexuális kényszerítés alapesete, illetve a szexuális erőszak egyik alapesete)

3. jellemzően magánjellegű sérelemről van szó, illetve a hozzátartozó sértett kímélete is indokolt (egyrészt az egészségügyi önrendelkezési jog megsértése, másrészt a Btk. 382. §-a szerint a lopás, rongálás, sikkasztás, csalás, információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, hűtlen kezelés, jogtalan elsajátítás, orgazdaság, illetve a jármű önkényes elvétele, amennyiben a sértett az elkövető hozzátartozója.)

21. A magánindítvány hiányán kívül mely egyéb jogintézmények sorolhatóak a büntetőeljárás lefolytatását kizáró okok körébe?

Tankönyv 80.o.

A feljelentés hiánya, a Legfőbb Ügyész döntésének a hiánya, a diplomáciai vagy az egyéb nemzetközi jogon alapuló mentesség esetei, a közjogi tisztség betöltésén alapuló mentesség esetei.

22. Hogyan csoportosíthatóak a bűncselekmények az elévülés szempontjából?

Tankönyv 80-82. o., konzultáció

1. elévülő bűncselekmények

az elévülési idő:

– a bűncselekmény büntetési tétele felső határának megfelelő idő, de legalább öt év

– a korrupciós bűncselekmények büntetethetősége tizenkét év elteltével évül el.

2. el nem évülő bűncselekmények

– az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények (pl. az emberölés minősített esetei, a terrorcselekmény stb.)

– az 5 évi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő nemi bűncselekmények, ha a sértett a bcs. elkövetésekor a 18. életévét nem töltötte be.

– a Btk.-ban szabályozott emberiesség elleni bűncselekmények és a háborús bűncselekmények,

– a nemzetközi jog szerint el nem évülő (egyéb) bűncselekmények

23. Mi a különbség az elévülés nyugvása és félbeszakadása között?

Tankönyv 82. o.

Az elévülés félbeszakadása fogalmilag annyit jelent, hogy a félbeszakadás napjától az elévülési idő ismét elkezdődik, a korábban eltelt elévülési idő figyelmen kívül marad. A félbeszakadást előidéző körülmény a büntetőjogban a büntető ügyben eljáró hatóságoknak az elkövetővel szemben a bűncselekmény miatt foganatosított eljárási cselekménye.

Az elévülés nyugvása azt jelenti, hogy a nyugvás időtartama az elévülési időbe nem számít be, a nyugvás megszűnését követően viszont az elévülés tovább folytatódik, így a nyugvást megelőzően eltelt időt az elévülési időhöz hozzá kell számítani.

– Ha az erős felindulásban elkövetett emberölés, a háromévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő szándékos súlyos testi sértés, az emberrablás, az emberkereskedelem és kényszermunka, a személyi szabadság megsértése, illetve - a 26. § (3) bekezdés c) pontjában foglalt kivétellel - a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje a bűncselekmény elkövetésekor a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, az elévülés határidejébe nem számít be az a tartam, amíg a tizennyolcadik életévét be nem tölti vagy be nem töltötte volna.

– Ha a büntetőeljárást felfüggesztik, a felfüggesztés tartama az elévülés határidejébe nem számít be. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a büntetőeljárást azért függesztik fel, mert az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható, ismeretlen helyen tartózkodik, vagy kóros elmeállapotú lett, továbbá ha a szabadlábon lévő terhelt külföldön ismert helyen tartózkodik és a büntetőeljárás a távollétében nem folytatható le.

– Az elévülés határidejébe nem számít be az a tartam, amely alatt a mentelmi jogon alapuló mentesség folytán a büntetőeljárás azért nem volt megindítható vagy folytatható, mert a törvényben biztosított mentelmi jogot a döntésre jogosult nem függesztette fel. Ez a rendelkezés nem alkalmazható olyan magánindítványra büntetendő bűncselekmény esetén, amely miatt a vádat a magánvádló képviseli.

– Próbára bocsátás esetén a próbaidő tartama és a jóvátételi munka tartama az elévülés határidejébe nem számít be.

24. A tevékeny megbánásra figyelemmel mikor nem büntethető az elkövető, és mikor enyhítő korlátlanul a büntetés vele szemben?

Tankönyv 82-83. o., Btk. 29. §

29. § (1) Nem büntethető, aki az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni, illetve a szellemi tulajdonjog elleni vétség vagy háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett elkövetését a vádemelésig beismerte, és közvetítői eljárás keretében - vagy azt megelőzően, de a közvetítői eljárás keretében született megállapodásban jóváhagyva - a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátette. E rendelkezés akkor is irányadó, ha a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni vagy a szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmény a meghatározó.

(2) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elkövető az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmények esetében az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett elkövetését a vádemelésig beismerte, és közvetítői eljárás keretében - vagy azt megelőzően, de a közvetítői eljárás keretében született megállapodásban jóváhagyva - a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátette. E rendelkezés akkor is irányadó, ha a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni vagy a szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmény a meghatározó.

25. Mely esetekben nincs helye a tevékeny megbánásnak a Btk. szerint?

Btk. 29. § (3) Az (1)-(2) bekezdés alkalmazásának nincs helye, ha az elkövető

a) többszörös vagy különös visszaeső,

b) a bűncselekményt bünszervezetben követte el,

c) bűncselekménye halált okozott,

d) a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt vagy a szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélté után, a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt, illetve próbára bocsátás vagy feltételes ügyészi felfüggesztés tartama alatt követte el, vagy

e) korábban szándékos bűncselekménye miatt közvetítői eljárásban vett részt, és ennek eredményeként vele szemben az (1) vagy (2) bekezdést alkalmazták, feltéve, hogy a további jogorvoslattal nem támadható határozat keltétől az újabb szándékos bűncselekmény elkövetéséig két év még nem telt el.